

Petites apocalipsis quotidianes

Jordi Arbonès narra a 'Matèria fràgil' el nostre flirteig constant amb el desastre

ISABEL OBIOLS

L'escenari és allò que se'n diu literari. Un balneari, per molt proper que estigui d'una aglomeració urbana, té connotacions; pot estar habitat per personatges peculiars, i, en fi, la inactivitat gairebé total a què els seus estadants se sotmeten —en principi per pròpia voluntat— dona peu a deixar-se anar i pensar.

La cita és al balneari Vichy Catalán de Caldes de Malavella (Girona), però podria haver estat a "l'altre balneari", és a dir el balneari Prats de la mateixa localitat. Tots dos han bastit l'imaginari de Jordi Arbonès (Calella de Palafrugell, 1956) per donar forma a *Matèria fràgil*, la novel·la amb què va guanyar el premi Prudenci Bertrana el passat mes de juny i que ara publica Edicions 62. Com tots els llocs tancats i concebuts com un microcosmos on no cal sortir per trobar res —gairebé com una de les colònies industrials de finals del segle XIX que puntegen el Llobregat—, el temps hi sembla suspès. I precisament per això l'ha triat Arbonès, per situar-hi els personatges d'aquesta novel·la, presidida per una frase prou explícita de Miquel Bauçà: "Tot és trencadís en excés".

Tot, però sobretot "el cos i la memòria", segons Arbonès. "Al principi hi va haver el títol, *Matèria fràgil*, que vaig comprar a una amiga periodista de Girona a canvi d'un sopar. Després vaig venir al balneari i vaig pensar que seria un bon lloc per fer-hi passar una novel·la. No sé ben bé com va ser el procés, però sí que hi vaig anar tornant...". De fet, ara que hi retorna amb la novel·la sota el braç, el director diu que recorda haver-lo vist diverses vegades. La seva presència inquisitiva, una mica hermètica, no devia passar tan desapercebuda entre el plàcid brogit de personatges que se succeeixen a les piscines, les cabines de massatges i els banys.

Una dona madura que s'acaba de sotmetre a una operació de cirurgia estètica i té por de tornar a casa; una cambrera a qui acaba d'abandonar el seu home; la preocupació d'un escriptor conscient que està envellint; un maître amb excessiva afició pel Rioja; una dona que busca perquè tot reconstruint mentalment un episodi de la se-

La novel·la està presidida per una frase prou explícita de Miquel Bauçà: "Tot és trencadís en excés"

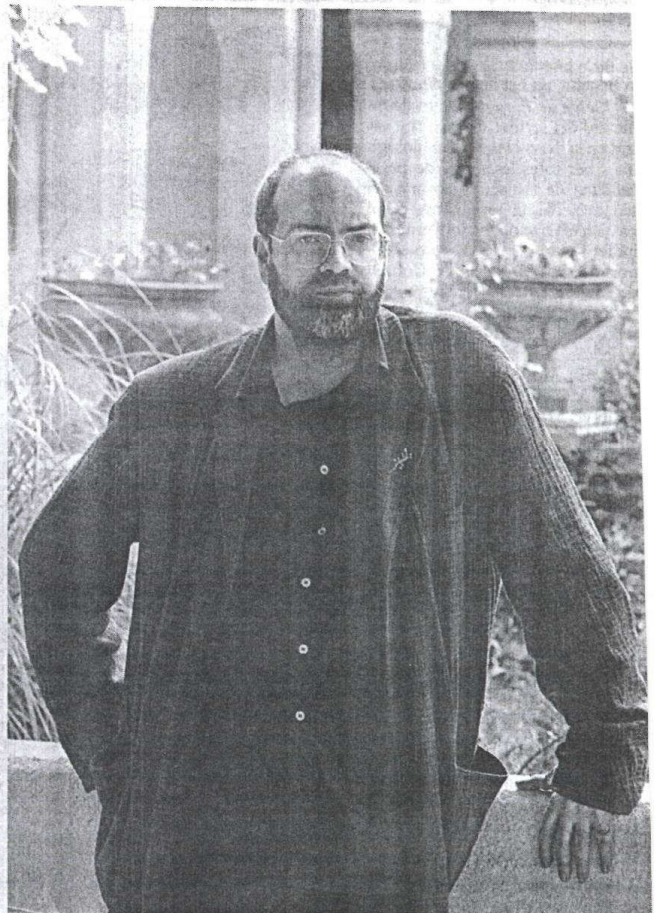
va vida... La successió d'escenes està directament relacionada amb l'estructura narrativa d'aquesta novel·la coral sense desenllaç a l'ús. Com va recordar Vicenç Villatoro, guanyador del Bertrana l'any passat, l'obra d'Arbonès "no s'explica per la trama: és més important el plantejament que el desenvolupament del text".

El plantejament és el següent. Segurament inspirat per la polèmica instal·lació de la línia d'alta tensió de les Gavarres —ben a prop d'on està situada l'acció—, Arbonès fabula sobre els efectes que aquesta pot produir en les persones. En aquest cas, en comptes de descriure'n els suposats efectes perniciosos —mal de cap, estrès—, l'autor els ha atribuït "una sèrie de virtuts": regressions a la infantesa, visions i allucinacions de contingut sexual (veure les orgies que s'imagina una tal doctora Millet).

A més, com una espasa de Dàmocles, amenaçant amb un "desastre imminent", quatre personatges anomenats Sir War, Mister Death, Lady Hungary i Herr La Plague juguen una llarguíssima partida de l'Oca a la sala de jocs del balneari. "He volgut agafar un món realista, una mica costumista, i introduir-hi elements estranys per crear una atmosfera. Fins i tot al paradís hi pot passar qualsevol cosa, en qualsevol moment", diu Arbonès.

La guerra —les notícies sobre un vaixell ple de refugiats que no troba on atracar—; la mort —la de la mare d'un nen del poble—; la gana —una noia que va al balneari per aprimar-se a base de no menjar res—; la plaga —el sacrifici de porcs per la pesta porcina— rodegen la bombolla del balneari i l'envaeixen en un degoteig d'"apocalipsis quotidianes", en paraules de l'escriptor. El seu objectiu ha estat "barrejar el que és real amb un món cada vegada més estrany i aconseguir fer-ho versemblant; m'interessava que el *desmadre* no quedés artificios".

L'humor, o més aviat la ironia dels jocs que entrellacen la realitat i la ficció, és l'arma que Arbonès esgrimeix per defensar-se de l'absurd. I "repassar i repassar... Al principi era...", riu. Un d'aquests jocs el protagonitza el mateix Bauçà que encapçala la novel·la: "Ell és un personatge, una llegenda, un Salinger català. Si un escriptor en català es mereix el Premi Nobel és Bauçà", diu Arbonès. L'autor d'*El canvi* i d'*Els estats de convivència* recorre les pàgines del llibre a través de la Montse, la dona que, tot llegint la seva obra, trac-

Jordi Arbonès, dilluns al balneari Vichy Catalán de Caldes de Malavella. / PERE DURAN

ta d'entendre per què Ell la va abandonar anys abans. Finalment, la dona acaba decidint que cal prendre's les sentències de Bauçà —a cada llibre més descarnades— al peu de la lletra. Arbonès no va tan lluny. De fet, diu que creu que els seus personatges es mereixen una segona oportunitat i fa desapa-

reïxer els quatre genets amb els seus cotxassos. Respecte de l'autor de *L'estuari*, afegeix: "Jo no em prenc els seus llibres com si fossin la Bíblia. No és una visió amable del món, però crec que té una manera de mirar que no és habitual. S'amaga de tot, però quan no li agrada una cosa ho diu".

Un pànic innominable

PONÇ PUIGDEBALL

No seria estrany que *Matèria fràgil* sorgís d'un passatge de la novel·la anterior de Jordi Arbonès, *L'escala de Richter*, que fos la resposta literària al carreró sense sortida que es plantejava a les línies següents: "A l'interior del barri batejava el cor d'una ànima estancada, i la vida de cadascuna de les espècies que alimentaven les artèries era la peça d'un engranatge que paralitzava l'evolució del temps. Tancat entre quatre parets, el monstre del temps s'esllanguia". El que Jordi Arbonès vol representar és l'enrenou de la vida, la infinita estratificació de la realitat, el nus inextricable del coneixement. A *L'escala de Richter*, els múltiples personatges que la protagonitzaven coralment vivien atrapat en un barri en decadència on l'únic que semblava poder resistir l'amenaça intensa de la ruïna era el vagareig abúlic pel deliri i la por indeterminada. Els múltiples personatges que habiten provisionalment en el balneari on es desenrotlla la trama de *Matèria fràgil* també es troben sotmesos als poders d'unes forces abominables i d'unes pors monstruoses que els assetgen. L'estratègia que Arbonès fa servir per edificar la novel·la és el xoc entre un territori tan idíl·lic, plàcid i tranquil com un balneari amb l'estranyesa existencial que experimenten uns personatges tristos i vulnerables i posseïts per una mena de tedi inabastable, abatuts per la certesa que alguna cosa innominable i difícil de su-

portar els està vigilant de prop. No deixa de produir un efecte devastador veure enmig de la calma artificial del balneari un home que té al·lucinacions lèsbiques, una noia que s'hi instal·la perquè s'ha fet la cirurgia plàstica i tem no ser reconeguda a casa seva, o una cambrera que descobreix les possibilitats sexuals de l'oralitat.

Matèria fràgil admet diverses lectures. En primer lloc, és lícit veure-hi una visió desencanyada i sinistra d'un dels models argumentals més característics de la fi del segle XIX, el de la decadència d'un món que naufraga irremediablement en l'oceà de la ruïna i la destrucció sense que se'n puguin localitzar les causes amb exactitud. En segon lloc, les nombroses referències a la lectura i a la ficció fan que també es pugui observar com una meditació pausada sobre l'art d'escriure i sobre els efectes benefactors de la imaginació i la memòria. En tercer lloc, cal remarcar la importància que hi adquireix la referència constant a l'obra de Miquel Bauçà, i que es pot entendre com un homenatge explícit a la seva figura i la seva obra —i no seria tampoc estrany que *Matèria fràgil* es pogués considerar com el primer fill narratiu de *L'estuari*—. En quart lloc, el lector també pot disfrutar *Matèria fràgil* com una modificació conscient, senzilla però molt eficaç, de l'estructura ortodoxa de la novel·la coral: contràriament a l'habitual, els personatges que transiten per la novel·la no acaben retrobant-se en un situació clímax que els agermani o relacioni, sinó que cadascú sembla tenir una vida que transcorre més enllà dels altres, sense

que en cap moment es vulguin lligar les situacions paral·leles que s'escenifiquen. En aquest sentit, *Matèria fràgil* també es pot llegir com una suma de contes que se sobreposen, que no coincideixen en cap moment, però que s'enriqueixen i complementen pel simple fet de compartir un espai idèntic. Tota aquesta diversitat de lectures es regeix per una visió pessimista i solitària de l'existència que condiciona la ferotgia vital que se sent batejar al darrere de cada episodi. El balneari es converteix en una jungla de passions domèstiques, de joc d'escacs vital, un camp de batalla d'alta tensió moral on tothom constata la decadència física i la fragilitat de la memòria privada. L'insòlit és que, a partir d'uns supòsits tan propers a la tendència depressiva, en surti una novel·la que pot rebre el qualificatiu de còmica, tot i que l'humor que s'hi respira sigui fred i tallant com una ganivetada.

No és menys insòlit el fet que, a pesar de tanta foscor sentimental, a pesar de tenir la sensació de trobar-se embardissat enmig d'un bosc d'espines verinoses, a pesar de no saber en cap moment cap on s'encaminen els múltiples fils argumentals que Arbonès fa dansar embogidament, el lector s'entusiasma a mesura que va llegint *Matèria fràgil* i es vagi perdent entre els replecs insondables del temps suspès del balneari. No és gens casual: hi col·labora moltíssim, per exemple, la nitidesa expressiva d'una prosa que es recrea en la voluntat de narrar, com si al cap i a la fi fos l'única manera possible de conjurar l'atmosfera pànica que encercla a tothom.